ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ

ՕՐԱԳԻՐ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ ԶՄԻՒՌՆԻԱ ՈՒՐԲԱԹ 19 ԱՊՐԻԼԻ 1846 ԹԻՒ 257

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Կոստանդնուպօլիս, 16 ապրիլ:

Նշանակելու արժանի երևելի գիտուած մը չկայ քաղաքականութեան մէջ, որնոր միշտ հանդարտութեան մէջ ըլլալով՝ տանեակալ իշխանները մանաւորապէս ներքին բարեկարգութեանց վրայ յոյժ զբաղեալ են, որոնց համար այս օրերս քանի մը անգամ՝ յատուկ ժողով եղաւ մէջերնին՝ ամերական ժողովներէն 'ի զատ, որնոր շաբաթը անգամ մը, այսինքն կիրակի օրերը կըլլայ Բարձրագոյն Դուռը մեծ Եպարքոսին նախագահութեամբը:

Վեհափառ Սուլթանին Բումէլիի կողմը ըներու ճանապարհորդութեանը վերաբերեալ ամէն հարկաւոր պատրաստութիւնները արդէն լմնցած ըլլալով. կըհաստատուի թէ օգոստափառ սուլթանը անպատճառ ամսուս 19ին ճամբայ պիտի ելլէ: Իսկ այս ճանապարհորդութեան ծախուց համար արքունական գանձէն մեծ գումար դրամ որոշեցաւ, կըսեն, երկու տանեակալ իշխանաց, այսինքն ծովային զօրութեանց պաշտօնատար Բարձրապատիւ Մէհէմմէտ Ալի փաշային և արտաքին գործոց տեսուչ վեհափառ Րէշիտ փաշային, որոնք պատիւ ունենալու են ուղեկից ըլլալու Նորին Վեհափառութեանը:

Ասորիստանէն եկած լուրերը ընդհանրապէս խիստ յաջող են: Անդորրութիւնը և բարեկարգութիւնը հիմնաւորապէս կըտիրեն Լիբանանու ամէն կողմը, որուն բնակիչները կերևի թէ շատ գոհ են այժմեան կառավարութեան բարեկարգ և անկողմնապահ ընթացքէն, և իւրաքանչիւրոք արդէն զզուած ըլլալով վերջի խռովութեանց դժբաղդ հետևանքներէն, իր արհեստը և իր առևտուրը սկսեր է 'ի գործ դնելու հանդարտ սրտիւ: Այս պատճառաւ յատուկ հրաման խրկուեցաւ վեհափառ Շէքիպ էֆէնտիին որ Մարոնիտներուն վնասուց փոխարէն տրուելու դրամը վճարելէն ետքը անմիջապէս Կոստանդնուպօլիս դառնայ: Օգոստափառ Սուլթանը խիստ գոհ ըլլալով յիշեալ պաշտօնատարին խոհեմ ընթացքէն, հրաման ըրաւ որ 50 հազար ղուռուշ ընծայ տրուի անոր արքայական գանձէն: Այլև 40 հազար ղուռուշ տրուեցաւ ճանապարհի ծախուց համար: Կըհաստատեն թէ վեհափառ Շէքիպ էֆէնտին մայիս ամսուն մէջ պիտի վերադառնայ 'ի Կոստանդնուպօլիս:

Հէս Տարմշթատի բարձրապատիւ Ալէքսանդր իշխանը, որ Ռուսաց տէրութեան ժառանգ մեծ դքսին աներձագն է, դրեթէ տասնեհինգ օրէ 'ի վեր Կոստանդնուպօլիս գտնուելով, մեծ յարգութեամբ ընդունեցաւ օսմանեան կառավարութենէն և ամսուս 3ին պատիւ ունեցաւ Նորին Վեհափառութեանը ներկայանալու, որ նոյն իրիկունը փառաւոր հացկերոյթ մը ըրաւ Չէյրէրպէյիի արքունական պալատը 'ի պատիւ Նորին Բարձրութեանը. որուն սեղանակից էին դաշնակից տէրութեանց դեսպանները և Բարձրագոյն Դրան երևելի պաշտօնատարները: Յիշեալ Բարձրապատիւ իշխանը մայրաքաղաքիս գլխաւոր տեղուանքը պտըտելէն ետքը, ամսուս 5ին գաղղիական շոգենաւով ճամբայ ելաւ Յունաստան, և անկէց Իտալիա երթալու համար:

—Փոխանորդ ծովապետի սըր Վուիլեամ Փէրքըր որ միջերկրական ծովուն Անգղիոյ նաւատորմիղին հրամանատարն է, ապրիլ 7ին կիրակի օրը հասաւ 'ի Կոստանդնուպօլիս Կրակօ ըսուած շոգենաւով, որ ներս մտած ժամանակը 21 թնդանօթ արձակելով ողջունեց քաղաքը, և անմիջապէս նոյնչափ թուով ողջունեցաւ օսմանեան ֆրէկաթէն, որ նաւահանգստին մէջ երկաթի վրայ էր: Բարձրագոյն Դրան կողմանէ յատուկ պաշտօնատարներ խրկուեցան յիշեալ ծովապետին գալուստը շնորհաւորելու համար, որ նոյն օրը շոգենաւէն ելլելով Անգղիոյ դեսպանատունը գնաց:

Սըր Վուիլեամ Փէրքըրը, ամսուս 9ին ընկերու-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆՔ

ՅԱՅՏԱՐԱՐ ՆԱԽԱԿԱՐԳՈՒԹԻՒՆ

Ընկերութեան Համալգեալ:

Ծնաց արդարև գովութեանց է արժանաւոր և առ իմ անչափ խնդութեան, տեսանել արծարծեալ՝ 'ի սակաւ յայսմիկ ամս 'ի սիրտ ամենայն ազգայնոց մերոց, փոյթ իմն եռանդեան 'ի կանգնումն ուսումնարանաց, և 'ի զարգացումն ուսումնական ընկերութեանց: Մինչև սովորել ամենեցուն առնել և լսել զօրհանապազ 'ի միմեանց քաղցր բանս յորդորանաց՝ ջան 'ի գործ արկանել 'ի ձանուցումն անձին, առաւելուլ յընկերակրութեան և յազգասիրութեան, 'ի բաց զտգիտութեան փարատել քող 'ի մտաց, գիտել ստանալ զիմաստութիւն: Իսկ չեղև՞ այս ցոյց անմոռանալի ընթերցող վառեալ 'ի սիրտ ամենեցուն ձիգն մեծ 'ի զարգացումն, կատարելութեան սէր, և փոյթ 'ի զօրութեանց ընձեռել զհնարս՝ առ 'ի կալ պատրաստական թիկունք 'ի յառաջացումն մերոյ ազգի հզօր պետութեան:

Այսպէս ըստ առաւելուլ եռանդեան որոց մերոց, յուսամ ես անհանդուրժելի է մեզ այս խոնարհը առաջի ազգաց օտարաց իբրև զորս հատեալ 'ի պղերգութիւն, ոչինչ փոյթ 'ի զարգացումն ցուցեալ. մինչդեռ մեք 'ի մեզ յանձինս անհանդուրժելի կրեմք կիրս՝ յուսալէն զանձինս 'ի յուսահատ խորհուրդս, յասելն՝ եթէ Տկարք եմք և անբաւականք 'ի գործ. և եթէ՝ Այսպիսիք պարտք կարողացն են. և մեք պատրաստք եմք վայելել յարդիւնս երախտագէտ միոք:

Այսպիսի ընդդիմակ խորհուրդք այնպէս տագնապեալ յուզէին զմիտս մեր, մինչև առ զայրոյթ սրտից մերոց գրգռեալ զարթնուլ, գալ 'ի զգաստութիւն, զդենուլ քաջալերս, մաքիլ, բուռն հարկանել միաբան 'ի մի սէր նորոյ իմն գործոյ զխորհրդածութիւն մերումս տկարութեան. զոր ահա համարձակիմք առաջի առնել ազգասիրացդ ամենեցուն, հաւատոյ ընդ այն գոլով՝ եթէ որոյ ոչք իցեն միտս, և որ ուսեալն իցէ ընտիր առնել ընդ բարին և ընդ չարին, և որ գիտիցէ յօդել բանս 'ի զարգացումն մտաց և 'ի յորդոր սիրոյ ընկերին, ոչ է հնար այնպիսւոյն արհամարհել զնմանութիւն զուզին զդիւրադնոցն՝ խաղալով յառաջ ոտն առ ոտն, զանին 'ի սուրալ եղեալ ընդ օդ. և նստեալ յոլ՝ զի կամի գյառաջէն յընթացան, և զի սրանալ ոչ կարէ:

Այլ կրկին ես առաւելեալ է բորբոքումն եռանդեան ճգանց մերոց, զի ոչ մեք միայն 'ի շահ անձանց մերոց բերիմք յայս գործ, այլ ազգ մեր նախնագոյնն յազգս, իբր անյիշատակ թաղեալ երբեմն 'ի տգիտութեան խորս՝ դիպուածն արժանի ողբոց, ազգն այն հայկեան, որ յազգս Ասիոյ գերապանծ լեալ երբեմն՝ վկայեալ է յիմաստից. ազգս այս՝ զարդարեալն երբեմն ամենազգի բնութեանն պարգևօք, արդ զգլուխ 'ի վեր ամբարձեալ յաւերակաց շիրմացն, թախծ մեզ արկանէ որդւոց իւրոց. մի՛ զանց առնել զսէրք 'ի կենդանացուցանել զնա յիմաստութիւն, գործել որ ինչ 'ի ձեռս է մեր:

Արդ զի այսպիսի խթանս լեալ մեզ խղճի անդուլ, յորոց ազդմանէ՝ ամենեցուն մերոցս ազգայնոց միոք միաբանութեամբ զարթուցեալ իսկ է, ոչ կամիմք երևել [illegible]. վասն որոյ ցուցցուք 'ի համատարած առաջի ամենեցուն ազգասիրացդ՝ զոր խորհեցարն մատուցանել 'ի գործ, այս է՝ առնուլ մեզ օգնական զխորհուրդս ձեր և զգործ: Մի՛ ազգ եմք և 'ի մի միաբանութիւն ժողովեալ, երթիցուք ուր ձգիցէ զմեզ ճշմարիտ ազգասիրութիւն. և զոր առաջի տրացէ մեզ խորհուրդ, արկցուք 'ի գործ: Այս լինել պարծիւր ամենայն բարեաց՝ խոստովանեսցի ամենայն ոք:

Այսպէս կայցեալք 'ի սէր միաբանութեանք, թէպէտ եմք 'ի ժամուս տկարք, և սակաւուց թուով լինել ձեռնհասք. սակայն երկմտեսցի ոչ ոք՝ եթէ այսու զմեծամեծս տարցուք գլուխ 'ի գլուխ: Մարթ է դեգերել մեզ ընդ երկար առ դրունս տաճարին իմաստութեան. բայց ընդ անխոնարհ

թեամբ Անգղիոյ դեսպան սըր Ստրէթֆորտ Քէնինկին, և դեսպանատան երևելի գործակալաց, նմանապէս զինուորական քանի մը պաշտօնատարներով (օֆիչեալ) Բարձրագոյն Դուռը գնաց մեծ Եպարգոսին և ուրիշ երևելի պաշտօնատարաց այցելութիւն ընելու համար։

Կըհաստատեն թէ Անգղիոյ ծովակալին Կոստանդնուպոլիս գալու պատճառը, մի միայն այս չնաշխարհիկ մայրաքաղաքը պտըտելու համար է։

—Աւստրիոյ դեսպանը ապրիլի 9ին խրխունը մեծ հացկերոյթ մը ըրաւ, ուրտեղ հրաւիրուած էին Բարձրագոյն Դրան քանի մը ատենակալ իշխանները և երևելի պաշտօնատարները։

—Վեհափառ Սուլթանը մարդասիրական ոգիէ շարժեալ յատուկ պաշտօնատար մը խրկեց բարձրապատիւ Ռիզա փաշային, ծանուցանելով անոր թէ այսուհետև հրաման տրուած է իր բարեկամաց այցելութիւնը ընդունելու, և կամ տունէն դուրս ելլելու երբոր կուզէ։

ԵԳԻՊՏՈՍ

Աղեքսանդրիա, 2 ապրիլ։

Այս երկրին հանդարտութիւնը և բարեկարգութիւնը կըշարունակուի միշտ կառավարութեան խոհեմ և զգուշաւոր ընթացքովը։

Բարձրապատիւ փոխարքան դեռ Գահիրէ կըգտնուի, և յայտնի չէ թէ երբ պիտի դառնայ յԱղեքսանդրիա։

Մօսիւ Չիչինիան անցած շաբթու շատ տեսակ գործիքներ և մեքենաներ ընկալաւ Եւրոպայէն՝ Նեղոս գետին ցանկապատ ընելու շինութեանը համար, ուրտեղ անմիջապէս խրկուեցան։

Կըհաստատեն թէ բարձրապատիւ Մէհէմմէտ Ալի փաշան հրաման ըրեր է որ քանի մը գեղեր շինուին Եգիպտոսի ներսի կողմերը։ Եւ այս շինութեանը համար 1 միլիոն 250 հազար թալէր պիտի տրուի կառավարութեան գանձէն։ Արդէն քանի մը հոգաբարձու կարգուեցան այս երևելի գործը առաջ տանելու համար, որոնք են Պըլթ պէյը, Ֆարնօն և ուրիշ քանի մը բանիբուն անձինք։

Պոմպայի նամակները մարտի 26ին հասան Աղեքսանդրիա։ Նոյն նամակներով Հնդկաստանէն եկած լուրերը խիստ յաջողեն միշտ անգղիացւոց համար։

Չինաստանու Գաղղիոյ դեսպան մօսիւ տը Լակրինէն իր բոլոր պաշտօնատարներովը Սուէզ կըսպասուի մայիս ամսուն մէջ։

Երէկ կառավարութիւնը հինգ հազար արտէպ ցորեն աճուրդը հանեց, որոնք 70ական—71 ղուռուշի ծախուեցան արտէպը։

Այս օրերս խիստ շատ ցորեն խրկուեցաւ Ատրիատան, ուրտեղ արմտեաց պակասութիւնը կըշարունակուի կըսեն։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՆԳՂԻԱ

Լոնտրա, 27 մարտ։

Հնդկաստանու մէջ անգղիացի զօրաց յաղթութիւնները մեծ ազդեցութիւն պատճառեց Լոնտրայի բնակչաց վրայ, և այս մայրաքաղաքին օրագիրները գրեթէ բոլորովին նոյն յաղթութեանց վրայօք կըխօսին մանրամասնապէս. այլև Անգղիոյ խորհրդարանը միաբան հաւանութեամբ որոշեց որ շնորհակալութեան նամակներ գրուին յիշեալ զօրքերուն ընդհանուր հրամանատարաց։ Սոյնպէս 'ի զատ վեհափառ Թագուհին, 'ի նշան սրբազական գոհունակութեան՝ Փարիի աստիճանը շնորհեց Հնդկաստանու ընդհանուր կառավարիչ սըր Հէնրի Հէրտինճին և սըր Հիւկ Կօֆին որ Հնդկաստանու Անգղիոյ բանակին ընդհանուր հրամանատարն է։

—Կլօպ անուն օրագրին մէջ հետևեալ յօդուածը կըկարդացուի։

«Փարիզու մեր թղթակիցը կըգրէ թէ ամէն բան պատրաստ է 'ի Փարիզ Վիքթորիա Թագուհին ընդունելու համար, բայց 'ի Օթէլ-տը-Վիլ ըսուած պալատին մէջի կերակուրի սրահէն, որ հազիւ թէ յունիսի առջի օրերը պատրաստ պիտի ըլլայ։ Այն ժամանակը Թագաւորը և ատենակալ իշխանները ազատ ըլլալու են, որովհետև ազգային երեսփոխանաց խորհրդարանը գոցուած պիտի ըլլայ։ Կըհաստատեն թէ Լուի Ֆիլիփ Թագաւորին որդին Նըմուրի դուքսը և անոր կողակից դքսուհին մայիսի 15ին կամ 20ին Լոնտրա պիտի երթան Վիքթորիա Թագուհիին այցելութիւն ընելու համար, որ տասնհինգ օրէն ետքը, անոնց հետ մէկտեղ Փարիզ երթալու է»։

ԳԱՂՂԻԱ

Փարիզ, 29 մարտ։

Բոլոնիայի ապստամբութեան պատճառաւ Գաղղիոյ քանի մը քաղաքներուն մէջ թէպէտև քիչ մը անկարգութիւններ և խռովութիւններ պատահեցան, այսու ամենայնիւ կառավարութեան զգուշաւոր և խոհեմ ընթացքովը շատ մը բարեկարգութիւնը նորէն հաստատեցաւ։ Խառնիճաղանճ ժողովուրդը կըրու թէ բողոքներուն դժբաղդութեանը ցաւակից ըլլալով կերպ կերպ աղօրինաւոր յայտարարութիւններ ըրին կառավարութեանը դէմ՝ պօռալով փողոցներուն մէջ. [illegible] ա—պա Ֆիլիփ՛ ա—պա Կիզօ, որովհետև օգնութիւն չըրին բողոքներուն ապստամբութեանը։ Բայց զարմանալին այն է, որ բողոքները այսպիսի խռովութիւններով և անիշխանութեամբ կորուսին իրենց ազատութիւնը, և գաղղիացի ժողովրդոց մէկ մասը կըրու թէ

ուղղեալ եմք զմեր գնացս. զի և 'ի բացուստ անտի եբր յարեգականէ հասեալ ճառագայթից՝ իմաստութեան անշամանդաղ լոյս ընդհարկանի յաչս մեր։

Ի զարգացումն ազգին յամենայնի, այսինքն 'ի հաւատս, յուսումն գիտութեան և յարուեստս, բազումք են այնոքիկ կարևորագոյնքն 'ի գործ. յորոց յոլովագոյնքն են անգործադրելիք առժամս մեզ, զորս մարթէ 'ի տասն յայսոսիկ ամփոփել գլուխս։

Ա. Միաբերան, միակամ, խաղաղասէր շաղկապումն անձանց 'ի մի միաբանութիւն։

Բ. Յօրինուած և թարգմանութիւն գրեանց օգտակարաց, և հրատարակումն այնոցիկ տպագրութեամբ։

Գ. Կանգնումն վարժարանաց և դպրոցաց 'ի քաղաքս և 'ի գիւղս՝ 'ի դաստիարակութիւն ուստերաց և դստերաց։

Դ. Հմտութիւն և գործադրութիւն արուեստին երկրագործութեան։

Ե. Հետախոյզ քննութիւն հայրենականացն հնութեանց և սովորութեանց։

Զ. Հաւաքումն մատենից նախնեաց և դրամոց և այլոց նշխարաց հնութեանց։

Է. Հաւաքումն նիւթոց բնական պատմութեան կենդանեաց, բուսականաց և ընդերկրեայց.

Ը. Ուսումն ամենազգի արուեստից ծաղկելոյն ազգաց։

Թ. Բարգաւաճումն վաճառականութեան ըստ եւրոպական օրինի։

Ժ. Ուսումն անխթերի գիտութեան վաստակելոյ 'ի մետաքս։

Յամենեցունց յայդցանէ կարևորացն 'ի զարգացումն ազգի, ընտրեալ մեր զգլխաւորագոյնն 'ի գործադրութիւն, մարթիցուք 'ի վաստակել զառաջինն յայնոսիկ։

Ի մի սէր զօդեալ ընկերութեամբ, և զօրացեալ տրովք անդամակցացն, գործ է մեր առաջին թարգմանել և կամ շարադրել զհատուածս կարևորս 'ի զարգացումն մտաց։ Երկրորդ. սկսանել մեծաւ ջանիւ արկանել հիմն հաստատուն վաճառականութեան։ Երրորդ. լինել զհետ պատրաստութեան կանգնելոյ վարժարանս ուստերաց և դստերաց։

Յետ զայս ամենայն մուծանելոյ 'ի կարգ, սկիզբն առնեմք ըստ ժամանակին մխել՝ ձեռն և այլոց վաստակոց։ Եւ այսպէս ըստ առաւելուլ կարողութեան մերոյ, առաւել ևս 'ի մեծամեծս մխեմք 'ի գործս։

Այլ որպէս ցուցեալ է 'ի փորձոյ, նաև 'ի գործ իմն նուաստ՝ եթէ չգուցէ կանոն հաստատուն, ոչ յաջողէ բնաւ։ Այս ևս առաւել՝ յընկերութիւն իմն այսպիսի, որ ըստ կարգի և ըստ ժամանակին հանդերձեալ է արկանել բուռն զմեծամեծաց. զայնցանէ՝ որ առժամն 'ի վեր քան զկարն է. և դարձեալ վասն զամենայն որ առ ամենայն ինչ է ձեռնհաս։ Վասն որոյ սահմանին կանոնք ամենայն գործոց այսպիսի ընկերութեան՝ անփոփոխ յորս պարտիմք յաւելուլ ըստ պէտս հետզհետէ և զայլ՝ հաւանութեամբ ժողովոյ։

Արդ ժողովին յայս ընկերութիւն համագումարեալ կրկին ազգ. անդամակցաց՝ անուանեալք Գործօնք և Օժանդակք։

Գործօնքն բաց 'ի հասարակաց պարտուց ընկերութեան՝ հատուցանելոյ չափով իմն դրամոյ, զայլ իմն զերկրորդ պարտս յանձին ունին 'ի գրել և 'ի շարադրել, նա և յայլ վաստակս ընկերութեան պարապել. առանց պահանջելոյ զհատուցումն փոխարէն վաստակոցն, այլ կալեալ ընդունել զայն յԱստուծոյ։

Օժանդակացն է գործ՝ տալ ձեռն ընկերութեան դրամովք և խորհրդովք, ըստ կանոնացն սահմանելոց յընկերութեան։

Յընկերութիւն որք մտանէ՝ հատուցմամբ գանձուն հասարակաց դահեկանս տասն 'ի մուտն, յանձն առեալ հատուցանել և դահեկանս հինգ ամիս յամոյ։ Հատուցումն այս կոչի Բաժին։

Այլ յանձն է 'ի կամս իւրաքանչիւր՝ գրել ու-

անոնց օգնութիւն ընծայելով, նոյն անկարգութիւնները 'ի գործ կը դնեն, առանց մտածելու իրենց անխոհեմ և անարժան ընթացից վերջը ։

Ֆրանսիացւոց ազգը 22 միլիոն ժողովուրդ ունէր որ քաջ և պատերազմական մարդիկ էին . բայց միաբանութիւն և համաձայնութիւն չըլլալով մէջերնին, այս հասարակապետական տէրութիւնը հարկաւ պիտի իյնար . որուն երկրին բաժանումը իրենց երկպառակութեանց պատճառաւը եղաւ ։ Վասն զի մէկ երկիր մը, ուր տեղ անիշխանութիւնը և անհնազանդութիւնը կը տիրէ, անիկա կորուսեալ և կործանեալ երկիր մըն է և այս բանին գեղեցիկ օրինակ մը կրնայ ըլլալ յիշեալ դժբաղդ ազգին պատմութիւնը ։

Անգղիոյն երեսփոխանաց ժողովոյն մէջ որոշուեցաւ, որ Գաղղիոյ կառավարութեան կողմանէ վճարուի Յունաստանի պարտուց մէկ մասին և տոկոսին համար՝ 527 հազար այսքան ֆրանք, եթէ ինքը չկրնայ հատուցանել . վասն զի Գաղղիոյ տէրութիւնը երաշխաւոր եղած է նոյն պարտուց համար ։

Գաղղիոյ ատենակալ իշխանները ընդհանրապէս գոհ են Յունաստանի արտաքին գործոց ատենապետ մոսիւ Քոլէթթիին քաղաքական ընթացքէն, և անոր յառաջդիմութեանը համար ամէն կերպ օգնութեան միջոցները գործքի պիտի դնեն միշտ ։

Ռուսաց օգոստափառ Կայսեր երկրորդ որդին բարձրապատիւ Կոստանդիանոս մեծ դուքսը այս օրերս կը սպասուի 'ի Պոլսին, ուր տեղ Նաւարինէն պիտի գայ Ռուսաց կառավարութեան պզտիկ նաւատորմիղով մը ։ Արդէն հարկաւոր եղած հրամանները խրկուեցան 'ի Պոլսին արժանաւոր պատուով ընդունելու համար զվսեմերանդ իշխանը ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐ

Զմիւռնիա, 19 ապրիլ .

Ցնծալի սրտիւ կը ծանուցանեմք մեր բարեսէր ընթերցողացը թէ սուրբ Զատկի կիրակի առաւօտուն քաղաքիս սուրբ Ստեփաննոս եկեղեցւոյն մէջ ընթերցաւ Վեհափառ բարձր սրբազնագոյն ազգասէր Ներսէս Կաթողիկոսին օրհնութեան կոնդակը . (Թիֆլիզէն փետրվարի 27ին գրուած,) 'ի ներկայութեան բազմաթիւ ջերմեռանդ ժողովրդոց . որոնց սրտին մեծ մխիթարութեան և բերկրութեան առիթ եղաւ Նորին Վեհափառութեան հայրական ու բարեգութ խնամոց յայտարարութիւնը ։ Մանաւանդ քաղաքիս հրկիզեալ կարօտելոց համար ունեցած մարդասիրական հոգատարութիւնը, որուն վրայօք յիշատակութիւն կընէ նոյն կոնդակին մէջ, շատ ազդեցութիւն ըրաւ մեր հասարակութեանը վրայ ։

Օրագրիս 253 թուովը ծանուցած եմք արդէն, թէ օգոստափառ Կայսրն ամենայն Ռուսաց ըստ խնդրոյ սրբազնասուրբ Վեհափառ Կաթողիկոսին՝ թոյլտուութիւն ըրած է, որ Ռուսաստանու մէջ գտնուած հայազգի ժողովրդէն ողորմութիւն ժողվուի Իզմիրու հրկիզեալ չքաւոր հայոց համար . ահա նոյն թոյլտուութեան նամակին օրինակը կը հրատարակեմք այսօր, որնոր Ներքին գործոց պաշտօնատարը գրած է առ Նորին սրբազնասուրբ Վեհափառութիւն ։

Վերապատուեալ Տէր .

Բարձրագոյն Պատրիարք

Ըստ միջնորդելոյ Սրբութեան ձերոյ յաղագս ընդունելոյ ձեզ ողորմած տէր՝ հրաւիրել զամենայն զհայազնեայս բնակեալս 'ի Ռուսաստան առ կամաւորական նուիրանս վասն օգնականութեան հաւատակցաց իւրեանց հարուածելոց 'ի հրկիզութեանց 'ի յԶմիւռնիա քաղաքի, ես ներածեալ յաղագս այսորիկ յառաջարկութեամբ Կոմիտետին մինիստերաց՝ Թագաւորի կայսեր ըստ արժանաւորութեանց Կոմիտետին բարձրագոյն բարեհաճեցաւ թոյլտրել ձերում սրբութեան հրաւիրել 'ի ձեռն վիճակային առաջնորդաց զամենայն զհայս բնակեալս 'ի Ռուսաստան 'ի կամաւոր նուիրանս վասն օգնականութեան Զմիւռնիոյ հայոց հարուածելոց 'ի հրակիզութեանց, թողեալ 'ի կամս ձեր առնել զտնօրէնութիւն վասն հաւաքելոյն զայնոսիկ նուիրանուն ըստ պատկանաւորութեանցն ։

Յաղագս այսպիսի բարձրագոյն կամաց հաղորդելով ձեր Սրբութեան, խնդրեմ ձեզ պատուել զիս ծանուցանելով յառաջութեամբ իւրաքանչիւրոյն թէ յո՛ր գուբերնիայս մտադրեալ ունիք դուք առնել զայս նշանակեալ ժողովմունս դրամոց, որպէսզի կարողից և ես առ այն նպատակ տալ զպատկանեալ հրամանագիր տեղական կառավարութեանցն ։

Ընկալարո՛ւք զհաւատարմութիւն իմում զգացմանց . զբարձրագոյն յարգութիւն և զկատարեալ անձնանուիրութիւն . որովք ունիմ լինել .

Արժանապատիւ Տէր
Ձերում Սրբութեան .
Խոնարհ ծառայ
Լ . Ն . Պէրովսկի .

համար 3707 .
18 դեկտեմբերի 1845 ամի .

Վեհափառ՝ սրբազնասուրբ ազգասէր Ներսէս քահանայապետը լսելով Կոստանդնուպոլսոյ ամենապատիւ բարձր սրբազան Պատրիարքին բարենախանձ և հայրախնամ ջանքը . որ միշտ և հանապազ 'ի գործ կը դնէ բարւոք կառավարելու համար իր հոգևոր իշխանութեանը յանձնուած ժողովուրդը, հաճեցաւ 'ի նշան իւր քահանայապետական գոհունակութեանը՝ թանկագին ադամանդեայ Պանակէ մը խրկել յիշեալ սրբազան Պատրիարքին՝ մանաւոր վկայական թղթով մը . որուն օրինակը կը փութամք հրատարակելու 'ի տեղեկութիւն հասարակութեան ։

Ներսէս ծառայ Քրիստոսի և անհասանելի կամօքն Աստուծոյ եպիսկոպոսապետ և Կաթողիկոս ամենայն Հայոց ծայրագոյն Պատրիարք համազգական նախամեծար Աթոռոյ արարատեան մայր եկեղեցւոյ սրբոյ Կաթուղիկէ Էջմիածնի ։ Մեծարու Պատրիարքի Կոստանդնուպոլսոյ բարձր սրբազան Մատթէոս արքեպիսկոպոսի՝ առ նշանակի իմում

չափ և կամիցի թուով բաժինս ։ Եւ քանզի անկ է մեծատանց տալ ձեռն ըստ չափոյ մեծութեան իւրեանց առաւելութեամբ՝ ազգասէր այսմ ընկերութեան, վասն որոյ սահմանին վասն նոցա երկուտասանք տրոց . այլ և միանգամայն, որպէս ուսուցանեն օրէնք քաղաքականութեան, առաւելութիւն իմն պատուոյ այսպիսի ։ Մեծատունք՝ որք առնուցուն յանձն զհատուցումն առ տակաւն տասն բաժնի . 'ի լինել հետաքննական խնդրոյ իմիք 'ի ժողովին, առաքի առ նոսա առնակ հրաւիրանաց 'ի նախընթաց օր գումարմանն, առնելով յայտ 'ի նմին զպատճառս գումարմանն ։

Իսկ որք յօժարեսցին առնուլ յանձն զհատուցումն առ տակաւն քսան բաժնի, ընկերութիւնն թէպէտ առաքէ և առ սոսա զծանուցումն 'ի կարգ իւր ինչ աւուրս ժողովոյն, սակայն եթէ նոքա ոչ պարապեսցին, կամ թէ ոչ կամիցին գալ . յերկրորդումն աւուր առաքէ ընկերութիւնն առ սոսա թուղթ յայտարար, ծանուցանելով զինչ աւուր գործս ժողովոյն և զորոշումն խնդրոյն ։

Այլ եթէ որք առանց գրելոյ յընկերութիւնն, միանգամ և եթ չափով իմն դրամոց առատաձեռնելոյ կամիցի տալ ձեռն նմին, ընկալցի ընկերութիւնն և զայն մեծաւ երախտագիտութեամբ . և 'ի յայտարար ցուցակ տարւոյն յիշատակեսցէ [illegible] մօտք և զնոյն .

Ոչ մի ինչ յընկերութեան աստ ըստ կամս ուրուք երբէք սահմանեսցի, կամ գործադրեսցի . այլ ամենայն կանոնադրութեանց և ամենայն կամաց ընկերութեան 'ի յառաջդիմութիւն, յորում շումն 'ի համաձայնութեան կարծեաց լինիցի քուէարկութիւն . և կամք ընկերութեանն է 'ի կողմն, յորում առաւելեալ գտանիցին թիւք քուէիցն երկիցս երիր մասամբ ։ Եւ մինչև լցեալ գումարի պահանջեալ այսոցիկ թուոցս, խնդիրն կայ մնայ յերկբայս և անգործադրելի ։ Իսկ 'ի լնուլ համարոյ թուոցն և 'ի լուծանել այնու երկմտութեանն, ոչ ևս այլ իցէ ումեք իշխանութիւն յարուցանել խնդիր իմն այլ նոր զայնմանէ ։

Յամենայն տպագրութեանց՝ եղելոց արդեամբք և փաստովք ընկերութեանս, բաժանեսցի մի մի ընկերացն . և արտաքոյ վաճառելոցն գինք դարձուսցին 'ի գլուխն ։

Նոր իմն վաճառականութեան արկանեմք զհիմն առնելով այժմէն սկիզբն . յորում կարեն, եթէ կամիցին, ունել մասն միայն անդամակիցք ուսումնական այսր ընկերութեան ։ Տուրք միոյ բաժնի այսր ընկերութեան են դահեկանք հարիւր ։ Այլ սակայն՝ ընկերութիւնս այս Համազգեաց վաճառակցութեան է կարգեալ 'ի շահ անդամակցացն որոյ վասն և առանձին սահմանեսցան կանոնք . միայն տասանորդելով զշահս իւրեանց 'ի նպաստ ուսումնական մասին ։

Եւ իբրև սկզբնապատճառ այսոցիկ ուսումնական և վաճառական ընկերութեանց Համազգեաց 'ի զարգացումն մտաց ազգասիրաց, այժմէն պատրաստեմք սենեակ անուանեալ Լրատուն, վասն անդամակից ընկերացն . յորում գտցին լրագիրք և օրագիրք 'ի զբօսանս մտաց ։ Յոր ժողովին 'ի կիւրակէս, նա և յայլ օրս որք կամիցին, 'ի զբաղումն յուսումնական բանախօսութիւնս ։

Թուիմք բերեալք 'ի գործ 'ի վեր քան զմերն կար . և երևին մեզ արտաքոյ քան զսահման կենաց մերոց առաջարկութիւնքս . բայց ածեալ 'ի միտ միանգամ զի է անարգ փոքրագոյն սերմն 'ի ծառ բարձրուղէշ աճունաճիւղ տարածեալ . և չիթ առ չիթ ջրոյ ցայտումն խաղացուցեալ գետս մեծամեծս 'ի հեղեղս յորդահոսս ։ 'Ի քարանց մանունց կրելոց կանգնեալ հոյակապ ապարանից, բերդից և քաղաքաց ։ Փանաքի մեղուի պատրաստեալ ողջոյն աշխարհաց մարդկանն զմոմ և մեղր անբաւ ։ Յայս ամենայն նկատեալ խորագնին մտօք, ակն ունիմք՝ զի այս փոքր տեսութիւն յայտարար մերոց նախակարգութեան՝ որ կարգեալն է առ մեծ վախճան . քաջալերեսցէ ամենեցուն զսիրտ ջանասէր՝ մատչել անվեհեր 'ի գործ զի ընդ այլոց ուսումնական ընկերութեանց պայծառասցի և այս, որոյ զգաստութիւնս անթիւս վայելեսցէ ազգն, և մխիթարեսցի ։

Վասն այսորիկ 'ի գլուխ ամացն իւրաքանչիւր ցուցցուք զհաշիւ ամենայն ելի և մտի դրամոց

զգացմանց յաղագս ամենաբարեպաշտ դիտաւորութեանց հոգւոյ ձեր առ ամենասիրելի ազգն հայոց և առ գերամաքուր առաքելական ամենաբարեպաշտ եկեղեցի հայրենեաց՝ որով գտանիք դուք առաքինացեալ սիրելի Աստուծոյ և ամենայն հայրենասիրաց գովանի առաջնորդութեամբ հօտին հաւատացելոց ձերում բարձր Արքայութեան, առաքեմ ձեզ զանդամանդեայ Պանակէ բոլորեալ դարդարեալ Թանկագին 'ի վերայ ոսկի շղթայի՝ կրել 'ի պարանոցի 'ի վերայ լանջաց՝ որպէս առհաւատչեայ Աստուածային պարգևաց պաշտելի գլխոյն որոց առաքելական եկեղեցւոյ և անձնադիր հովուին հօտի իւրոյ աշակերտաց ուղղափառ վարդապետութեանց որոց լուսաւորչացն մերոց Թադէոսի և Բարդուղիմէոսի և առաքելասնորաս Գրիգորի մեծի Պարթևի, և կամ և մնամ հոգւոյ ջերմեռանդութեամբ բարեմաղթ՝ զի անսայթաք միշտ առաջնորդեալ զձեզ տէր Քրիստոս առ ամենայն բարութիւնս վասն ազգի և եկեղեցւոյ արժանաւորեսցէ զձեզ և այլոց բազմապատիկ պարգևաց երկրաւորաց և երկնաւորաց:

Յամի 1846 և մեր ազգական 1295. 'ի փետր. 27. 'ի Թիֆլիզ:

Պատրիարգ սրբոյ Կաթուղիկէ Էջմիածնի արարատեան աթոռոյ և կաթողիկոս ամենայն հայոց Ներսէս աշտարակեցի:

Ուրախ սրտիւ կլսեմք թէ հռովմէական հայերէն ուսումնասէր և ազգասէր անձինք ոմանք Ընկերութիւն Համազգեաց անուամբ միաբանութիւն մի հաստատած են մեր օրերս 'ի Կոստանդնուպօլիս. որուն յայտարար նախակարգութեան տետրակը ձեռքերնիս անցնելով, և ազգասիրական գովելի եռանդով մը գրուած գտնելով՝ արժան համարեցանք օրագրիս միջոցովը հրատարակել զանիկայ, որնոր Կանոնիրականին մէջ պիտի տեսնեն մեր ընթերցողները. և անշուշտ իւրաքանչիւր հայրենասէր անձն յաջողութիւն և յառաջադիմութիւն պիտի բարեմաղթէ և նպաստամատոյց պիտի ըլլայ ըստ կարի Համազգեաց Ընկերութեանը եթէ, ինչպէս որ կխոստանայ՝ ազգասիրութիւնը և ընկերսիրութիւնը մի միայն առաջնորդ ունենայ միշտ իր ամէն ընթացիկը:

Զատկի տօնախմբութեան օրերը Յունաց ազգի խառնիճաղանձ ժողովրդոց մէջ բաւական խռովութիւն և կռիւ պատահեցան ըստ սովորութեանն, բայց բարեբաղդաբար այս տարի մարդասպանութիւն չեղաւ: Այսու ամենայնիւ 8—10 հոգի վիրաւորուեցան կերպ կերպ պատճառներով. ոմանք քաղաքիս մէջ, և ուրիշները Պուռնովա և Փունարպաշը բռուած գիւղերը:

—Քաղաքիս կառավարութիւնը թէպէտև սաստիկ հրամաններով արգիլեց որ Զատկի օրը հրացան չարձակեն. բայց և այնպէս ֆրանկաց և յունաց ազգէ անհնազանդ և լիրբ անձինք տուներուն մէջէն կամ դուրսը հրացան արձակելէն 'ի զատ, իրենց եկեղեցեաց մէջ անգամ այսպիսի անարժան վարմունքով կրօնական պաշտամանց մեծվայելչութիւնը վրդովեցին:

—Երկուշաբթի օրը աւստրիական Լոյտի շոգենաւով հասաւ մեր քաղաքը Վօլօէն գալով, վեհափառ Սուլթան Աալիֆէթի փաշան և արժանաւոր յարգութեամբ ընդունեցաւ Իզմիրու քաղաքական և զինուորական կառավարիչներէն:

Յիշեալ փաշան վաղը ճամբայ պիտի ելլէ Պէրութ երթալու, ուսկից Դամասկոս անցնելու է. որուն կառավարութիւնը, քանի մը ատեն կայ, որ այս երևելի պաշտօնատարին յանձնուած է:

—Քախամոճեան յորգամեծար Սանուկ աղան իր ամուսնոյն ընկերակցութեամբ ապրիլի 17ին չորեքշաբթի առաւօտուն դաղղիական շոգենաւով հասաւ Իզմիր Կոստանդնուպօլսէն գալով. և քանի մը ժամ մեր քաղաքը մնալէն ետքը՝ կրկին ճամբայ ելաւ նոյն շոգենաւով Աթէնք երթալու, և անկից Աանգլիան պիտի անցնի. ուստեղ, ինչպէս յայտնի է հասարակութեանը, վաճառատուն մը հաստատուած է քանի մը տարիէ 'ի վեր՝ Խոճէն Քախամոճեան և ընկերք անուամբ. որնոր արդէն շատ յաջողութիւն և պատիւ ստացած է Անգլիոյ մէջ իր բարեկարգ և խոհեմ ընթացքովը:

—Նոյն օրը յիշեալ շոգենաւով վերադարձուեցաւ Եղըզեան Հ. Աստուածատուր գիտնական վարդապետն ալ երկու 32ի չափ մանկունք հետը ունենալով, և անմիջապէս շարունակեց իր ճամբորդութիւնը դէպ 'ի Աթէնք, ուսկից Փարիզ պիտի երթայ Մուրատեան վարժարանին գպրութեանը յանձնելու համար յիշեալ աշակերտները:

—Ապրիլի 5ին քաղաքիս զինուորական կառավարիչ վեհափառ Զարիֆ Մուստաֆա փաշան 'ի ներկայութեան զանազան հիւպատոսաց և ուրիշ երևելի անձանց (որոնք հրաւիրուած էին զօրաց ձմերանոցը) մեծ հանդիսիւ արձակուրդ շնորհեց այն զինուորներուն, որոնք կատարած էին իրենց ծառայութեան սահմանուած ժամանակը: Այս պարագայիս մէջ խիստ ազնուութեամբ վարուեցաւ յիշեալ փաշան թէ հրաւիրելոց հետ, և թէ ազատութիւն շնորհուած զինուորաց հետ, որոնց ամդու կերպիւ առենաքանութիւն մը ըրաւ, որպէս զի միշտ աղօթող ըլլան Վեհափառ Սուլթանին անգին կենացը համար:

—Կոստանդնուպօլսէն կըգրեն թէ արքայական հրովարտակով, որ 'ի 13 ապրիլի, Խարբերդի ընդհանուր կառավարիչ և Այրնու նախորդ կուսակալ Քարաօսման զատէ վեհափառ Նաքուպ փաշան Ակլանիկի ընդհանուր քաղաքապետ անուաներ է, փոխանակ Սալէհ փաշային, որուն դեռ ուրիշ պաշտօն մը տրուած չէ: Իսկ Խարբերդի կառավարութիւնը Մէհէմմէտ Խաւբէվ փաշային յանձնուեր է, որ երբեմն կառավարիչ էր իրեք Սանճագներուն ('ի Պօնիա):

—Քաղաքիս նախորդ կառավարիչ և մաքսապետ վեհափառ Էշէտ էֆէնտին պատուոյ ասափճանը (ռուտպէի սանի) բարձրագոյն հրամանաւ ետ առնուեցաւ: Յիշեալ երևելի անձին այս դժբաղդութիւնը ինչ պատճառաւ ըլլալը չիմացանք:

—Անցած շաբթու իրեք ատձիկ Գայազ էֆէ էալ ուտելու խմելու գացեր են, և մէջերնին կռիւ պատահելով, ընկերին մէկը իր միւս երկու ընկերները դանակով մարթեր է գիշերը, երբոր կըքնանան եղեր: Մարդասպանը արդէն կառավարութեան ձեռքը անցած է:

—Անցած տեղուանքը անցած շաբթու մէկ հինգ պատ մը փլչելու ատեննին, երկու գործաւորտակը մնացեր են. որոնցմէ մէկը քանի մը օրէն ետքը մեռաւ:

—Ըստ խնդրոյ Հայկազնեան ընկերութեանն կըփութամք հրատարակելու հետևեալ յօդուածը:

"Հայկազնեան Ընկերութիւնը անհրաժեշտ պարտք կըհամարի հրապարակաւ յայտնել իր խորին երախտագիտութիւնը, միանգամայն մատուցանել իր շնորհակալութիւնը նաև ան ազգասէր անձանց (ընկերութեան ետքի ատորագրութով) որոնք յազգասիրական ոգւոյ շարժեալ բարեհաճեր են տարեկան տուրք մը նուիրել Հ. Ընկերութեան անոր յառաջադիմութեանը համար: Ուստի վայելուչ կըհամարի ընկերութիւնը ծանուցանել բոլոր հասարակութեանը ան շնորհապարհիկ անձանց պատկառելի անունները, որոնց հետ նաև նուէրներուն արքանութիւնը:

Կոստանդնուպօլսոյ սրբազան Պատրիարգ ազգասէր տէր Մատթէոս արքեպիսկոպոս, ղուրուշ 100.
Իզմիրայ Նա աբեղաշնորհ սրբազան Յօհաննէս արքեպիսկոպոս . . . . . 100.
Մեծապատիւ Գէորգ ամիրայ Երամեան. 500.

700".

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ

Համառօտ Երկրագործութիւն:

Վիէննայի Մխիթարեան Միաբանութեան տպածած ազգօգուտ գրքերէն մէկն է աս համառօտ գործնական երկրագործութիւնը, որ մանաւոր արևելքի երկրագործներուն համար շինուած է. Հարկ չկայ որ աստ վրայ խօսինք, ու գրքին գովեստներ ընենք. բաւական է մէկ խօսքը, թէ աս գիրքը մէկիկ գործք է մեր ազգին երկրագործներուն ձեռքը, որով կարող կըլլան իրենց արհեստին մէջ քաջանալ, ու երկրին անբաւ գանձեր հանել, ու բով ևս իրենց վիճակը ազնուացնել: Ինչ որ մէջը գրուած է, ծիշդ փորձերով հաստատուած է: Կարծենք որ մեր ազգին մէջ երկրագործութեան, երկրագործներուն շատութեան ու երկրին պտղաբերութեան նայելով, այնչափ յառաջ չերթալը, գլխաւորապէս պակասութիւն ու երկրագործութեան ուսում չըլլալն է, անոր համար կըյուսամք որ ասկէ ետքը աստնկ գիրք մը ունենալով, մեր ազգին երկրագործները իրենց երկիրներէն առատապէս ու երևելի պտուղ պիտի քաղեն, ու իրենց անասունները աղնուացնելով (առաւել վրայ կխօսի երկրորդ մասին մէջ), իրենց ընտանիքն ալ ուրախալի ազատութեան վիճակին կըհանեն:

ընկերութեանս, նաև անուանց ընկերաց ըստ տոհմանին. նոյնպէս և ամենայն գործոց յառաջադիմութեան նորա ապացուց համարս ազգին:

Զամենայն զանիսափոխ կանոնադրութիւնս այսր ընկերութեան առանձին կարգադրեալ նշանակեսցուք: Այլ որ առնուցու յանձն գրել յանդամակցութիւն, ջանիւք նպաստելոյ յառաջադիմութեան ազգիս, դրոշմեսցէ 'ի սկզբնագիր մատեանն կանոնադրութեանց զանուն իւր և իւրոցն. եթէ լցեն ընդ իւր, 'ի նշան յանձնառութեան հպատակելոյ՝ անպատճառ այնոցիկ կանոնադրութեանց: Այլ որ յետ այնորիկ հակառակեսցի նոցունց, և կամ եթէ նկրտեսցի առնել զնոքօք զեղծս զանց, համարի 'ի բաց յընկերութենէն կացեալ, և յամենայն իրաւանց անդամակցացն զրկեալ:

Ընկերութիւնս այս կոչեսցի ըստ հաստատութիւն յետ 'ի քնին արկանելոյ զխորհրդական առաջարկեալս հաւանեալ նոցուն, և ուխտ ընդ անձինս եդեալ փութալ հաստատել յայնոսիկ, յառաջին դումարման որ 'ի Պէյօղլու Կոստանդնուպօլսոյ, ուր էաք ժողովեալք ընկերք. մեք աստորագրեալքս անձինք եօթանասուն և վեց համազգեք, միաբանասէրք. վասն որոյ և 'ի դէպ դատեցաք կոչել զանուն և՛ բանիս՝ Ընկերութիւն Համազգեաց:

Յամի տեառն 1846. մարտ 17.

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԱՐՇԱԼՈՒՍՈՅ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ